

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні механізми державного регулювання ринку нафтопродуктів України, вказано основних суб'єктів цього процесу. Зазначено, що державне регулювання ринку є досить обмеженим. Воно здійснюється шляхом постійного контролю за дотриманням відповідними суб'єктами ринку нафтопродуктів вимог антимонопольного, податкового та митного законодавства України. Вказано на основних суб'єктів, які здійснюють політику на ринку, надана їх коротка характеристика. Зазначено, що для підвищення дієвості державної політики розвитку ринку нафтопродуктів потрібно покласти функцію взаємодії між учасниками ринку на робочу групу з опрацювання питань функціонування ринку нафти й нафтопродуктів і розвитку нафтопереробної промисловості при Кабінеті Міністрів України, яку очолює перший віце-прем'єр-міністр України. Запропоновані основні завдання держави в регулюванні ринку нафтопродуктів та шляхи їх оптимізації.

Ключові слова: ринок нафтопродуктів, механізм регулювання, суб'єкти політики регулювання діяльності на ринку нафтопродуктів, проблеми реалізації державного регулювання на ринку нафтопродуктів.

V. A. KHARUK
Lviv Academy of Commerce

MECHANISM OF STATE REGULATION OF THE OIL MARKET OF UKRAINE

The article deals with the basic mechanisms of state regulation of the oil market of Ukraine, mentioned main subjects in this process. Indicates that state regulation market is very limited. It is done by continuously monitoring of performance of main subjects of the market standards and demands of antitrust, tax and customs laws of Ukraine. Specified the basic subjects which carry out market policies, given their brief description. It is noted that to increase the effectiveness of state policy of developing the oil market need to put the function of interaction between market participants at the working group to study of the functioning of the oil market and oil and developing industry of the Cabinet of Ministers of Ukraine, headed by First Vice Prime Minister of Ukraine. Proposed basic tasks of the state to regulate the market and ways to optimize it.

Keywords: oil market, the mechanism of regulation, subjects of the policy of regulation activity in the oil market, the problems of implementation of government regulations on the oil market.

Вступ

У 1991–2014 рр. відбулося докорінне трансформування структури органів державної влади – виробників державної політики розвитку ринку нафтопродуктів. Проте під час перерозподілу відповідальності в сфері державного управління, виведення значної частини виробничого потенціалу з державного сектора було загублено дієві важелі впливу на суб'єктів господарювання. Втрата органами державної влади розуміння ринку нафтопродуктів як цілісного об'єкта управління призвела до реактивного характеру впроваджуваної політики: не попередження кризових явищ зі встановленням їхніх причин, а боротьба з наслідками, не планування, а управління шляхом надання доручень. Тому нагальним питанням є підвищення дієвості державної політики та впорядкування діяльності органів державної влади в аналізованій сфері.

Сучасні погляди на зміст державної політики та управління, їхні проблеми, цілі й задачі викладено в працях В. Авер'янова, Г. Атаманчука, В. Бакуменка, В. Бодрова, П. Брауна, О. Кілієвича, Г. Клейнера, В. Князева, В. Козбаненка, В. Малиновського, І. Малога, Н. Нижник, О. Оболенського, Л. Пала, Г. Райта, В. Ребкала, В. Романова, В. Тертички, Ю. Тихонравова [1]. Осмислення досягнень світової та сучасної пострадянської державно-управлінської науки, аналіз вітчизняної практики реформаційних перетворень дають нам підстави запропонувати власне бачення шляхів і напрямів вдосконалення державної політики.

Постановка завдання

Метою роботи є характеристика основних механізмів державного регулювання діяльності ринку нафтопродуктів України, обґрунтування основних проблем та шляхів підвищення їх ефективності.

Виклад основного матеріалу досліджень

Державне регулювання ринку є досить обмеженим. Воно здійснюється шляхом постійного контролю за дотриманням відповідними суб'єктами ринку нафтопродуктів вимог антимонопольного, податкового та митного законодавства України. Що стосується цін на нафтопродукти, то вони встановлюються під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників ринку: ринкового співвідношення попиту і пропозиції сирової нафти, світового рівня цін на нафту та нафтопродукти, умов імпорту нафти в Україну та інше.

Ринок нафтопродуктів у масштабах України демонополізований і конкурентний. Вертикально інтегровані іноземні компанії, що придбали пакети акцій нафтопереробних заводів, закріпили позиції на ринку нафтопродуктів України шляхом створення розгалуженої роздрібною мережі з продажу нафтопродуктів. У результаті найпотужніші і не пов'язані між собою відносинами контролю нафтові

компанії ТНК-ВР, ПАТ «Концерн Галнафтогаз» "Лукойл", "Татнафта" та інші вільно конкурують між собою.

У цій ситуації державне регулювання ринку є досить обмеженим. Воно здійснюється шляхом постійного контролю за дотриманням відповідними суб'єктами ринку нафтопродуктів вимог антимонопольного, податкового та митного законодавства України. Що стосується цін на нафтопродукти, то вони встановлюються під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників ринку: ринкового співвідношення попиту і пропозиції сирової нафти, світового рівня цін на нафту та нафтопродукти, умов імпорту нафти в Україну та інше.

Україна має зайняти активну позицію у світових інтеграційних процесах, зберігаючи при цьому власні інтереси. Насамперед це стосується:

- активної участі у формуванні транспортних маршрутів і транзитній доставці паливних ресурсів до споживчих ринків Європейського Союзу;
- активної участі у міжнародних енергетичних тендерах з будівництва, постачання устаткування і послуг за кордон, у створенні ринку інтегрованих енергетичних послуг;
- державної підтримки створення та ефективної роботи на світових ринках національних вертикально інтегрованих компаній;
- спільної роботи зі світовими лідерами нафтогазового бізнесу у третій країнах [2].

Одним з найбільш використовуваних підходів до державної політики як курсу дій є розуміння її як процесу – низки цілеспрямованих споріднених рішень, ініційованих і опрацьованих протягом значного відрізка часу згідно з державними процедурами, у сферах державного впливу та в державних інституціях. При цьому акцентують увагу на аналізі цілей, змістові дій, характеристиках учасників політики, її продуктах і наслідках.

Учасниками процесу політики є особи чи групи осіб (як офіційні, так і неофіційні), стан яких може змінитися внаслідок спроби вирішити певну проблему. При цьому (офіційними) виробниками (творцями) політики є ті, хто безпосередньо приймає рішення стосовно неї, визначаючи курс дій на досягнення цілей політики, й передає його підпорядкованим органам для впровадження.

Серед основних суб'єктів політики вирізняють [3]:

- основних, хто має пряму конституційну владу формулювати державну політику (насамперед Верховна Рада України, що є незалежною від інших державних інституцій у прийнятті законодавчих актів);
- допоміжних, хто діє на основі повноважень, наданих основними творцями державної політики, та є залежними від них.

Аналіз чинних нормативно-правових актів дозволяє виділити таку систему створення та регулювання державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні (рис. 1) [4].

Перелічені державні структури здійснюють свою діяльність на ринку нафтопродуктів у взаємодії з іншими органами державної влади: міністерствами, службами, агенціями, іншими центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Відповідно до руху держави – від адміністративно-командних до ринкових методів управління економікою – система творення політики в Україні постійно трансформується. Це виявляється в змінах її структури, перерозподілі функцій, пошуку активних інструментів державної політики, що підвищує її ефективність.

Щоб підвищити дієвість державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, вбачається необхідним покласти функції координування взаємодії між виробниками (творцями) політики на робочу групу з опрацювання питань функціонування ринку нафти й нафтопродуктів і розвитку нафтопереробної промисловості при Кабінеті Міністрів України, яку очолює перший віце-прем'єр-міністр України [5]. Функціями групи як консультативного й дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України мають стати:

- 1) інформування Кабінету Міністрів України про стан і тенденції розвитку вітчизняного та світового ринку нафти й нафтопродуктів, потенційні та реальні загрози енергетичній безпеці України;
- 2) внесення пропозицій Кабінету Міністрів України про напрями та механізми реалізації державної політики;
- 3) налагодження діалогу та координування взаємодії між державою та учасниками ринку.

Висновки

Підсумовуючи результати дослідження, на нашу думку, для підвищення дієвості державної політики на ринку нафтопродуктів органам державної влади рекомендовано:

- відокремити функції вироблення політики й контролю її виконання від функції впровадження політики;
- визначити й правовим чином закріпити цілі, пріоритети та основні напрями розвитку паливної галузі національної економіки, у тому числі визначити основні напрями вдосконалення державної політики на ринку нафтопродуктів;
- розробити систему стратегічного планування сталого розвитку ринку нафтопродуктів України на основі його математичної моделі для забезпечення належної підтримки прийняття рішень за умов невизначеності сценаріїв розвитку паливної галузі;
- розробити й затвердити Стратегію реконструкції й модернізації нафтопереробної галузі та впровадження в Україні екологічних норм Євро;



Рис. 1. Учасники державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні

– покращити конкурентне середовище, підтримувати добросовісну конкуренцію, запобігати проявам монополізму на ринку нафтопродуктів; удосконалювати принципи ефективного захисту економічної конкуренції.

Література

1. Рябцев Г. Л. Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів в Україні / Г. Л. Рябцев // Вісн. Нац. академії державного управління при Президенті України. – 2012. – № 2. – С. 131–138.
2. <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/Prez1/roz3.htm>
3. Романов В. Є. Вступ до аналізу державної політики : навч. посіб. / В. Є. Романов, О. М. Рудік, Т. М. Брус. – К. : Вид-во НАДУ, 2003. – 171 с.
4. Рябцев Г. Л. Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: розв’язання проблеми неповної конкуренції / Г. Л. Рябцев // Вісн. Нац. академії державного управління при Президенті України. – 2012. – № 2. – С. 131–138.
5. Про утворення робочої групи з опрацювання питань функціонування ринку нафти і нафтопродуктів та розвитку нафтопереробної промисловості [Електронний ресурс] : розпорядження від 4 серп. 2005 р. № 305-р / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=305-2005-%F0> (дата звернення: 01.06.11). – Назва з екрана.

References

1. Ryabcev G. L. Derzhavna polityka rozvytku ryнку naftoproduktiv v Ukraini / G. L. Ryabcev // Visn. Nacz. akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrainy`. – 2012. – # 2. – S. 131-138.
2. <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/Prez1/roz3.htm>
3. Romanov V. Ye. Vstup do analizu derzhavnoi polityky` [Tekst] : navch. posib. / V. Ye. Romanov, O. M. Rudik, T. M. Brus. – K. : Vy`d-vo NADU, 2003. – 171 s.
4. Ryabcev G. L. Derzhavna polityka rozvytku ryнку naftoproduktiv v Ukraini: rozv'yazannya problemy` nepovnoi konkurenciyi / G. L. Ryabcev // Visn. Nacz. akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrainy`. – 2012. – # 2. – S. 131-138.
5. Pro utvorennya robochoyi grupy` z opracyuvannya py`tan` funkcionuvannya ryнку nafty` i naftoproduktiv ta rozvytku naftopererobnoi promy`slovosti : rozporядzhennya vid 4 serp. 2005 r. № 305-r [Elektronny`j resurs] / Kabinet Ministriv Ukrainy`. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=305-2005-%F0> (data zvernennya: 01.06.11). – Nazva z ekrana.

Надійшла 04.11.2014; рецензент: д. е. н. Семак Б. Б.